

# MÜASİR AZƏRBAYCANIN YENİLİKÇİ RƏSSAMI SAKİT MƏMMƏDOV VƏ OPALİZM

Anar İbrahimov  
ADMİU-nun sənətşünaslıq fakültəsinin I kurs magistr tələbəsi  
E-mail: [ibrahimov.11.09.97@gmail.com](mailto:ibrahimov.11.09.97@gmail.com)

Müasir Azərbaycan təsviri sənətinin başlanğıc mərhələsi XX əsrin 90-cı illərinə təsadüf edir. Həmin dövrdə sovet ideologiyası basqısından azad olmuş incəsənətimiz yeni inkişaf yoluna qədəm qoydu. Bu tərəqqinin, irəliləyişin əldə edilməsində, şübhəsiz ki, istedadlı rassamlarımızın mühüm rolu var. Müasirlik və milliliyi özündə birləşdirən tabloların meydana çıxması incəsənətimizin özəyini formalaşdırdı. Müasir Azərbaycan incəsənətinin yeniliklərlə zənginləşdirən, təsviri sənət tarixində özünəməxsus dəstəxti ilə seçilən rassamlarımızdan biri də Sakit Məmmədovdur. Onun yaratdığı əsərlər təsviri sənətimizdə xüsusi yer tutur.

Günəş dünyanı nura qarq etdiyi kimi, incəsənət də insanın mənəvi həyatını nurlandırır. Məhz incəsənət vasitəsilə insanların bədii zövqləri durmadan inkişaf edir. Dünyada bu tərəqqinin reallaşmasına xidmət edən yüzlərlə, minlərlə sənətkarlar olub, var və olacaq. Azərbaycanın sənət xəzinəsi Qəzənfər Xəlqov, Sadiq Şərifzadə, Mikayıl Abdullayev, Əyyub Məmmədov, Səttar Bəhlulzadə və başqa görkəmli sənətkarların ölməz irsi ilə zəngindir. Rəngkarlığımızın formalaşmasında adıçəkilən rassamlarla yanaşı, Sakit Məmmədov da müstəsna rol oynayıb.

Sakit Məmmədov 1958-ci il avqustun 5-də Neftçala şəhərində anadan olub. Əziz Əzimzadə adına Rəssamlıq Məktəbində və 1981-1987-ci illərdə İlya Repin adına Leninqrad (Sankt-Peterburq) Rəssamlıq Akademiyasının rəngkarlıq fakültəsində təhsil alıb. Rəssamlıq Akademiyasında məşhur sovet boyakarı, SSRİ Xəlf rəssamı Yevsey Yevseyeviç Moiseyenko-nun sinfində oxuyub. "Sonrakı illərdə onun əsərlərində Qərblə Şərqi qovuşmasının təzahürünü görə bilərik. Və Sakitin yaradıcılığında Şərqlə Qərbin harmonik sintezi də məhz bu fonda formalaşmışdır" (9).

"Sakit Məmmədov 30 ildən çoxdur ki, bədii yaradıcılıq fəaliyyəti ilə məşğuldur və dünyanın ən mötəbər sərgi salonlarında, qalereyalarında keçirilən sərgilərin iştirakçısı olub. 1988-ci ildən Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının üzvüdür" (14).

Azərbaycan tarixinə işıq salan əsərlər rəssamın yaradıcılığında xüsusi yerə malikdir. Bunların sırasında dövlətçiliyimizdə mühüm rol oynamış qızılbaş tayfalarından bəhs edən "Qızılbaşlar" (40x80,

k,y,b,2003) əsərini göstərmək mümkündür. Əsərdə qızılbaşlar döyüş zamanı təsvir olunub. Təsvirə nəzər yetirsək, orda tünd-qırmızı və tünd-qəhvəyi rəngin üstünlüyünü görə bilərik. Kompozisiyanın yuxarı hissəsinin aydınlığı parlaq gələcəyə işarədir. Burada türkçülüüyü özündə əks etdirən süjetlər mövcuddur.

Sakit Məmmədovun milli adət-ənənələrimizi özündə əks etdirən tabloları da xüsusi maraq doğurur. Belə əsərlərdən biri "Xonça aparıcılar" adlanır (50x70sm, k,y,b,2006). Rəsmdə milli geyimli xanımlar xonça aparıcılar. Xalqımızın toy adət-ənənəsinə aid bu mərasim yeni qohumlar arasında əlaqəni daha da möhkəmləndirir.

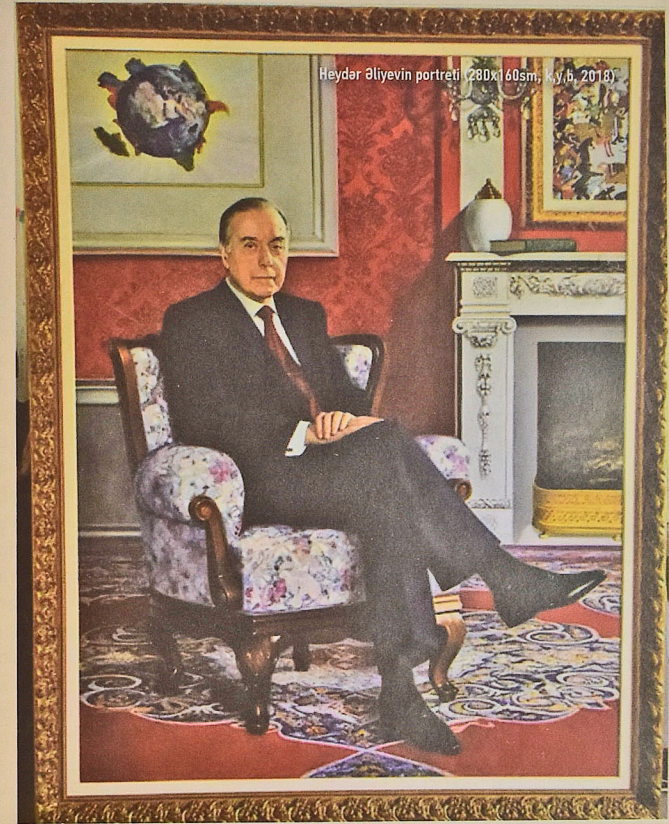
Hər bir azərbaycanlının qəlbində ümumi bir yaralı yer var – düşmən tapdağındakı torpaqlarımız, cənnətməkan Qarabağ və ona bitişik ərazilər... Hər bir azərbaycanlı Qarabağa sevgisini və ürək yanğını müxtəlif yollarla bildirir. Rəssamlar da bu hissələrini öz fırçaları vasitəsi ilə kətanə köçürürlər. Təbii ki, belə bir mövzu ürəyi daim vətənə və xalqa bağlı olan Sakit Məmmədovun yaradıcılığında kənar qala bilməzdi. "Qarabağlı qız" (70x50sm, k,y,b, 2011) tablosunda ömrünün ən şirin çağlarını səfalı təbiəti ilə hər zaman diqqətləri çəkən Qarabağda yaşamış bir xanım təsvir olunub. O, sənətlər doğma yurd-yuvasından didərgin salınmışdır. Bunun ağrı-acısı onun qəmgin gözlərində və alovlu dodaqlarında hiss olunur. Daim hüzn və kədər içində olan bu qız uşaqlıq illərinin xoş xatirələrini beynində canlandıraraq özünə təsəlli verir. Ancaq bir ümid alovu onun gözlərində hələ də yanır.

Artıq XX əsrin sonu XXI əsrin əvvəllərində portret janrında yaratdığı əsərlərlə təkcə ölkəmizdə deyil, həm də dünyada məşhurlaşan Sakit Məmmədov digərlərindən fərqləndirən cəhət özünəməxsusluğudur. Müəllifin işlərinə nəzər salsaq, bir sıra tanınmış insanların portretlərini görə bilərik. Həmin rəsmlər müstəqil Azərbaycanımızın beynəlxalq aləmdə tanınmasına və digər ölkələrlə qurulan mədəni əlaqələrə çox böyük dəstəkdir. Misal olaraq, Monika Beluççi, Şahzadə Diana, Ajda Pekkanın portretlərini göstərə bilərik. Məşhur şəxsiyyətlərə ithaf sırasında Roma Papası olmuş Yozef Alois Ratzingerin portreti xüsusi vurğulanmalıdır. "Roma Papasının portreti" (120x170sm, k,y,b,2004) – parad portretlərə aid bu nümunə mükəmməl həllini tapmışdır. Roma Papası oturma vəziyyətində təsvir

olunub. Sakit və o dərəcədə də müdrik baxışlarla tamaşaçılara baxır. Burada əsas fikir veriləsi nöqtə kompozisiyanın sol hissəsidir. Burada masa üzərindəki kitabların yerinə, əslində, xaç təsviri nəzərdə tutulurdu, ancaq rəssam səmavi müqəddəs kitabları təsvir edib. Ən üstə isə müqəddəs "Qurani-Kərim"dür. Rəssamın bu cür əlavəsi əsərin məzmununu daha da dərinləşdirir və ifadə etdiyi mənə mürəkkəbləşir. "Quran" kitabının ən üstə verilməsinin əsas səbəblərindən biri ən son olaraq Yer üzünə gəlməsi və özündən əvvəlki bütün səmavi kitabların bilgilərini cəmləməsidir. Divarda isə Qərbi Avropa incəsənətinin əsasını təşkil edən ikona nümunəsi verilmişdir. Papanın boyundan asılan xaç xristianlığı simbolizə edən nümunələrdəndir. Əsərdə təsvirlənən surət tam olaraq dini liderin xarakterini canlandırır. Papanın üz cizgiləri və oturuş tərzini milyonlarca insanın sevimli hörmət basladıyi bir şəxsə dəki sadəliyi hiss etdirir. Bunların hamısı rəssamın bacarıq və ustalığının göstəriciləridir. Müəllif təsvirdə öz ənənəsinə sadıq qalaraq milliliyi əks etdirən nümunə verib – yerdə Qarabağ xalçası təsvir olunub. Qeyd etmək lazımdır ki, rəssamın çəkdiyi "Roma Papasının portreti" Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən Vatikana hədiyyə olunub və hal-hazırda da orada saxlanılır.

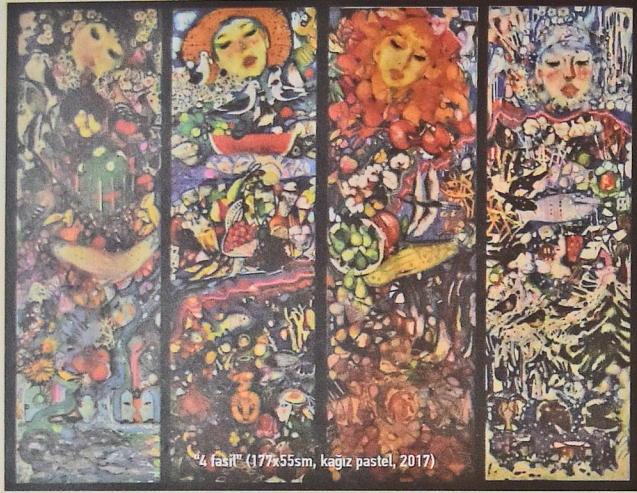
Azərbaycan xalqının daim hörmətlə andığı və ağısaqqal bildiyi Dədə Qorqudu təsviri Sakit Məmmədov yaradıcılığına da xasdır. Məhəmməd peyğəmbərin zamanına yaxın Bayat boyunda "Qorqud ata" deyilən bir kişi vardı. O kişi oğuzların kamil bilicisi idi: nə deyirdisə, olurdu" (33, s.172). Təsvirdə Dədə Qorqud əlində popuz tutmuş vəziyyətdədir. Əsərdə müəyyən monumentalıq hiss olunur. Dədə Qorqudu dərin və mənalı baxışları əsərə tamaşa edənlərə yönəlmişdir. Geyimi də həmin dövrü özündə əks etdirir. Əlindəki popuz əzəldən musiqiyə, saz-söz sənətinə bağlılığımızı göstərir və rənglərlə notların vəhdəti duyulur. Məhz bunun nəticəsidir ki, əsərə baxarkən insanın qulağına haradasa uzaqlardan bir popuz musiqisi gəlir. Bəlkə də, bu səsmi illər öncəki şanlı tariximizin əsədridir. Dədə Qorqudu yanından üzəri naxışlı xalçanın bir parçasını görə bilərik. Əsərdə göy rəngin üstünlük təşkil etməsi türkçülüyü simbolizə edir. Səmadan para ay asılıb, deyilənlərə görə, qədimdə boz qurd para aya baxaraq ulayırmış... İllərin təcrübə və müdrikliyinin məcmusu Qorqud ata bizim kimliyimizin göstəricisidir. Rəssamın bu mövzuya müraciəti milli mənsubiyyətimizə və tariximizə sevgidən, hörmətdən qaynaqlanır. Bununla da Sakit Məmmədov bir daha dönmə geriyə baxmağımızın zəruriliyini göstərir.

Sakit Məmmədovun portretləri sırasında hələlik son əsər öz möhtəşəmliyi ilə digərlərindən seçilir. Bu, Azərbaycan xalqının tarixində silinməz iz buraxan şəxsin – Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin portretidir. "Heydər Əliyevin portreti" (280x160sm, k,y,b,



Heydər Əliyevin portreti (280x160sm, k,y,b, 2018)

2018) parad portreti xüsusiyyətlərini cəmləşdirib. Kompozisiyanın mərkəzində, aylaşaraq öz xalqına qayğılı baxışlarla baxan təcrübəli rəhbər, dövlət xadimi, Ulu öndər təsvir olunub. Onun simasındakı nikbinlik və müdriklik daxili dünyasının zənginliyindən xəbər verir. Yuxarı sağ hissədə miniatur nümunəsi veriləb və bu da rəssamın milli ənənələrə sadıqlığını bildirir. Eyni zamanda, tabloda müqəddəs "Qurani-Kərim"i görə bilərik. Yuxarı sol hissədə Azərbaycan Respublikasının qəbarıq çəkildiyi dünya xəritəsi var ki, bu da Heydər Əliyevin yüksək əməyi nəticəsində ölkəmizin dünyaya tanınması deməkdir. Aşağıda xalqımızın ən qədim maddi-mədəniyyət nümunəsi sayılan xalça təsvir olunub. Quruluş etibarilə xovlu xalçalara aiddir, qırmızı yerlikdir və mərkəzdə iri medalyon təsviri var. Bəli, Heydər Əliyevin həkimliyəyə gəlişi Azərbaycan üçün mühüm, tələyüklü məsələ idi; ölkə parçalanmaqdan, tənəzzüldən qurtuldu. Heydər Əliyev sayısında yaddaşlardan silinmək üzrə olan milli kimliyimiz və tarixi ənənələrimizə sahib çıxmağa başladıq – divardakı miniatur nümunəsi və yerdəki xalça bunun göstəricisidir. Eyni zamanda, Heydər Əliyevin hakimiyyəyə gəlişi ilə respublikamızın bütün dünyaya inteqrasiyasını divarda təsvirlənən xəritə təsdiqləyir. Əsərin rəng həllinə gəlincə, parlaq və isti tonların harmoniyası kompozisiyanı gözəlləşdirir. Qırmızı rəngin üstünlüyü əsərə diqqəti daha da artırır.



"4 fasil" (177x55sm, kağız pastel, 2017)

"Opalizm akademik rəssam Sakit Məmmədov tərəfindən özülü qoyulmuş bir məktəbdir, üslubdur. Opalizm sözünün etimologiyası opal daşından götürülüb. Qədim yunan dilində gözqamaşdıran, latın dilində valehedici görünüşü, sanskrit dilində qiymətli daş kimi tərcümə edilən bu mineral daş növü özündə birləşdiriyi rənglərlə yalnız zərgərlik məmulatı kimi deyil, müalicəvi, fəvqəladə və ilhamlandırıcı xüsusiyyəti ilə min illərdir ki, insanların zövqünü oxşamaqdadır. Opalda mövcud olan isti rəng çalığı Sakit Məmmədovun hələ gənlik illərindən böyük rəğbətini qazanıb" (13).

Opalizmin iki əsas mahiyyəti vardır. Fəlsəfi cəhətdən izahı budur ki, rəssam özündən heç bir rəng icad edə bilməz, Tanrı bütün rəngləri təbiətə verib. Texniki cəhətdən isə parlaq rənglər və incə yaxıllarla xarakterikdir.

Rəssam Sakit Məmmədovun Azərbaycan xalqının adət-ənənəsini və tarixini özündə əks etdirən əsərləri içərisində "Cıdır düzü" (100x150, k,y,b, 2016) xüsusi yer tutur. Əzəli Azərbaycan torpağı, indi isə Ermənistanın işğalına məruz qalan Şuşa şəhəri yaxınlığında yerləşən bu gözəl ərazi rəssamın tabloları arasında olmaya bilməzdi. "Cıdır düzü" istər rəng həlli, istərsə də kompozisiya quruluşuna görə çox dərin mənalar daşıyır. Sol küncdə milli musiqi alətimiz olan tar və Qarabağ xalçası təsvir olunub. Əsər başdan-baş "Azərbaycan xalqının tarixini və mədəniyyətini özündə əks etdirən tablo" adlandırıla bilər. Əsərə baxarkən öz adı ilə dünyaya səs salmış Qarabağ atını, milli musiqimizin şahı olan muğamı, arxa hissədə dədə-babalarımızın oynadığı çövkən oyununu, bəzi döyüş səhnələrini və ən sonunda dağın yuxarısına sancılmış Azərbaycan bayrağını görürük. Rəssam bayrağı ən yüksəkdə



"Cıdır düzü" (100x150, k,y,b, 2016)

təsvir etməklə dövlət atributlarının nə qədər dəyərli və üstün olduğunu göstərmək istəmişdir. Bir zaman gələcək, bu bayraq Şuşada və bütün Qarabağda dalğalanacaq. Müəllif gözəl Şuşamızın səfəli təbiətini də əks etdirib. Səmadakı bəyaz buludlar aydın gələcəyin nişanəsidir. Milli adətlərimiz, musiqi alətlərimiz, növbənöv at cinsləri və Şuşanın xarıbülbulü haqqında geniş məlumat verilir. "Rəssam Sakit Məmmədovun "Cıdır düzü" adlı rəsm əsəri Azərbaycan Respublikası Atçılıq Federasiyasının prezidenti Elçin Quliyev tərəfindən hədiyyə olaraq II Elizabetə təqdim edilib" (15).

Sakit Məmmədovun yaradıcılığında son dövrlər ərsəyə gələn poliptixlər xüsusi mahiyyət daşıyır. Bu əsərlərin hər biri özündə dərin fəlsəfi mənə və eyni zamanda, Opalizmin bariz xüsusiyyətlərini birləşdirir. Bu poliptixlərdən biri "4 fasil" (177x55sm, kağız pastel, 2017) adlanır. Əsər özündə təbiət fəsilələrinin xüsusiyyətlərini ehtiva edir. Daha çox Şərq dünyasında ilin yaz fəslindən başlandığı fikri mövcuddur. Rəssam Şərq qanı daşdığı üçün ilkin olaraq yaz fəslindən başlayıb. Yuxarı sol küncdə bahar – təbiətin oyandığı fəsilidir və rəssam yeni açan gülləri təsvir edib. Bir az aşağıda isə milli bayramımız olan Novruz bayramının atributları təsvir olunub. Öz mürəkkəb quruluşu ilə fərqlənən əsərin aşağı hissəsində donu yeni açılmış çay və onun içində üzən balıqlar təsvirlənib. Çayın yanında isə bir-birini sevən cütüylüyün təsviri kompozisiyaya sevgi çalarları qatır. İkinci hissə yaz fəslinə aid edilib. Burada mövsümün meyvələri yer alır. Qadın simasında verilən günəşin ətrafında təbiətin gözəlliyindən ilham alan quşlar təsvir olunub. Üçüncü hissə növbəti fasil payıza aiddir. Burada fəsilə əlaqədar saralmış yarpaqlar, isti ölkələrə uçub gedən quşlar və ümumi kompozisiya ənənəsi olan fəslin meyvələri təsvir olunub. Dördüncü hissədə isə sonuncu – qış fəslini yer alıb. Fəslin ayrılmaz hissəsi qar və qarlı əhatələnmiş, öz alovunu, demək

olur ki, itirmiş solğun günəş görünür. Ümumilikdə burada opal daşının müxtəlif növlərində olan rəngləri əks etdirilib. Daha çox alovlu opal daşının parlaq və isti rənglərindən istifadə olunub.

Digər gözəl poliptix nümunəsi "Yozulmamış yuxularım" (177x55sm, kağız pastel, 2017) isə yeddi hissədən ibarətdir. Özlüyündə çox dərin həyat fəlsəfəsini əks etdirən bu əsərin ərsəyə gəlməsi üçün rəssam böyük əmək sərf edib. Burada tək bacarıq deyil, həm də böyük savad və dərin düşüncə gərəkdir. Bütün bəşəriyyətin başlanğıc nöqtəsi olduqları üçün tam mərkəzdə yuxarı hissədə Adəm və Havva təsvir edilib. Bu tabloda da opal daşının özündə əks etdirdiyi rənglərdən istifadə olunub. Tək bu dünya ilə kifayətlənməyən rəssam axirət dünyasını, cənnəti, cəhənnəmi də təsvir edib. Burada müxtəlif inanclardan gələn simvollar, ürayın mahiyyətinin əksi və sair verilib. Kompozisiyada insanlıq üçün vacib olan elmə də geniş



"Yozulmamış yuxularım" (177x55sm, kağız pastel, 2017)

yer ayrılaraq, kitablar təsvirlənib.

Sakit Məmmədovun da artıq öz məktəbi mövcuddur. Onun gənc və istedadlı tələbələri var. Bu tələbələrdən ikisi onun oğulları Nizər və Cəsar Məmmədovlar, digər istedadlı tələbəsi isə Aqşin Kazımovdur. Bu tələbələrdən başqa da Sakit müəllimin məktəbində yetərincə istedadlı gənclər dərs alır. Gənc tələbələrin hər biri gələcək Azərbaycan təsviri sənət tarixində öz yerlərini tutacaqlar. ♦

#### Ədəbiyyat:

1. Abdullayeva Gülnarə. Sakit Məmmədov yaradıcılığında qadın obrazları. "Mədəniyyət.az" jurnalı, Bakı, №12, 2015.
2. Abdullayeva S. Heydər Əliyev Mərkəzində Əməkdar rəssam Sakit Məmmədovun fərdi sərgisi açılıb. "Yeni Azərbaycan" qəz., Bakı, 2013, 03 dekabr, s.7, "525-ci" qəz., Bakı, 2013, 04 oktyabr, s.7.
3. Abdullayeva. S. Azərbaycan rəssamının əsərləri Luvrda sərgilənir, "525-ci" qəz., Bakı, 2015, 18 iyun, s.7.
4. Azəri Lələ. 55 yaş – 55 əsər. "Mədəniyyət" qəz., Bakı, 2013, 04 dekabr.
5. Azəri Lələ. Rəssam insanı kəşf etməyi bacarmalıdır. "Mədəniyyət" qəz., Bakı, 2013, 07 avqust.
6. Əsədbəyli Sahib. Qoy bilsinlər ki, Azərbaycanın tək nefti yox, incəsənəti də qiymətlidir. "Ədalət" qəz., Bakı, 2014, 30 dekabr.
7. Əsədbəyli Sahib. Sakit Məmmədov: "Dünya gözümə elə kiçilib ki..." "Ədalət" qəz., Bakı, 2015, 20 noyabr.

8. Əsədbəyli S. Sakit Məmmədov: "Alın yazımı alın tərimlə yuyub, yenidən yazdım. " Tibb" qəz., Bakı, yanvar, s.8-9.
9. Mükərrəmoğlu M. Dünya öz rəngində olsaydı... "Xalq" qəz., Bakı, 2008, 05 avqust, s.4.
10. Mükərrəmoğlu M. Azərbaycanlı rəssama yüksək mükafat. "Xalq" qəz., Bakı, 2017, 07 iyun, s.8.
11. Mükərrəmoğlu M. Rəssam Sakit Məmmədovun fərdi sərgisi açılmışdır. "Xalq" qəz., Bakı, 2010, 04 noyabr, s.8.
12. Soltanlı S. Yaradıcılıq həyatda mənə hər şeyi unudara bilər. "Mədəniyyət" qəz., 2015, 07 oktyabr, s.8.
13. <http://sakitmammadov.com/opalizm/>
14. <http://salamnews.org/az/news/read/183426>
15. [https://azertag.az/xeber/Boyuk\\_Britaniya\\_Kralchasi\\_II\\_Elizabetin\\_90\\_illik\\_yubileyi\\_serefine\\_kechirilen\\_tedbirler\\_basa\\_chatib-951907](https://azertag.az/xeber/Boyuk_Britaniya_Kralchasi_II_Elizabetin_90_illik_yubileyi_serefine_kechirilen_tedbirler_basa_chatib-951907)

#### Резюме

Автор статьи анализирует работы Сакита Мамедова – основателя опализма и известного художника нашей современности.

**Ключевые слова:** Современность, национализм, Опализм, портрет произведения, сюжетные картины.

#### Summary

The author of the article analyzes the works of Sakit Mamedov, the builder of opalism and the famous artist of our time.

**Key words:** Modernity, nationalism, Opalizm, portraits paintings, works with plot.